

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА**

**Факультет/інститут
Навчально науковий інститут мистецтв**

**Кафедра методики музичного
виховання та диригування**

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Диригування

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Освітня програма Середня освіта (Музичне мистецтво)

Спеціалізація 014.13 Середня освіта (Музичне Мистецтво)

Спеціальність 014 Середня освіта (за предметними
спеціалізаціями)

Галузь знань 01 ОСВІТА / ПЕДАГОГІКА

Затверджено на засіданні кафедри
Протокол № 1 від 04 вересня 2023 р.

м. Івано-Франківськ – 2023 р.

1. Загальна інформація

Назва дисципліни	Диригування
Викладач (і)	Дудик Р. В., Бардашевська Я. М.
Контактний телефон викладача (ів)	0957120640; 0666069982
E-mail викладача	romanadudyk@ukr.net , romana.dudyk@pnu.edu.ua yaroslava.bardashevskaya@gmail.com
Формат дисципліни	Очний/заочний
Обсяг дисципліни	27 кредити ЄКТС, 810 год.
Посилання на сайт дистанційного навчання	https://d-learn.pnu.edu.ua/
Консультації	Консультації проводяться відповідно до графіку індивідуальних занять зі студентами, розміщеному на інформаційному стенді та сайті кафедри https://kmvd.pnu.edu.ua . Також можливі консультації шляхом листування через електронну пошту

2. Анотація до навчальної дисципліни

Предметом вивчення навчальної дисципліни є здобуття бакалаврами умінь та навиків техніки хорового диригування в об'ємі, необхідному для подальшої професійної музично-педагогічної та виконавської хорової діяльності. Вивчення дисципліни забезпечує удосконалення теоретичних знань та формування виконавських умінь і навичок, сприяє розвитку музичного кругозору та художнього смаку.

Зміст навчальної дисципліни полягає у забезпеченні практичної спрямованості навчального процесу бакалаврів; у сприянні формування професійного мислення, умінь і навичок диригентсько-виконавської майстерності, що відбувається в процесі нагромадження та вдосконалення педагогічного та виконавського досвіду.

3. Мета та цілі навчальної дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни «Диригування» є засвоєння комплексу теоретичних та практичних знань, необхідних, майбутньої фахової діяльності, оволодіння технікою диригування та формування професійних диригентських вмінь та навичок. Під час вивчення даної дисципліни необхідно виявити

характерні риси хорового мистецтва та його особливості, щоб забезпечити вирішення творчих завдань, що зумовлюють професійні властивості, без яких не може відбутися справжній диригент.

Основними цілями вивчення дисципліни є:

- оволодіння диригентсько-хоровою технікою та виконавською майстерністю;
- розширення музично-естетичного світогляду диригента шляхом засвоєння знань у галузі історії української і світової музичної культури, естетики, хорової справи (на прикладах конкретних хорових творів) тощо;
- формування навичок самостійної роботи з хоровою партитурою;
- подолання технічних труднощів у тісному взаємозв'язку з вирішенням художньо-виконавських завдань;
- розвиток аналітичного підходу до засвоєння музичних творів;
- вивчення зразків світової хорової класики, українських народних пісень і творів українських композиторів минулого і сучасності;
- вивчення пісенного матеріалу шкільної програми для використання у майбутній музично-педагогічній діяльності;
- виховання студентів в дусі національної самосвідомості засобами хорового мистецтва.

4. Програмні компетентності та результати навчання

Загальні компетентності:

ЗК-1. Здатність до спілкування державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК-2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК-3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК-4. Здатність до критичного мислення.

ЗК-5. Здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями.

ЗК-6. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК-7. Здатність до пошуку, обробки та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК-8. Навички міжособистісної взаємодії.

ЗК-9. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК-10. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

ЗК-11. Здатність працювати автономно та використовувати знання з іноземної мови.

ЗК-12. Здатність проявляти ініціативу та генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК-13. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

Фахові компетентності:

ФК-2. Здатність усвідомлювати взаємозв'язки та взаємозалежності між теорією і практикою диригентської майстерності шляхом засвоєння знань базової музикознавчої, музично-педагогічної, методичної літератури та нотного репертуару.

ФК-3. Уміння виявляти музикальність, виконавські (інструментальні, вокально-хорові, диригентські), інтерпретаційні, артистичні уміння, виконавську надійність учителя музичного мистецтва.

ФК-4. Здатність інтегрувати складні професійні вміння гри на музичних інструментах, співу, диригування вокально-хоровими шкільними колективами, музичного сприймання, запам'ятовування та інтерпретації вокально-хорових творів, артистизм, виконавську надійність (самооцінку, самоконтроль, саморегуляцію).

ФК-6. Здатність аргументувати власну музично-професійну позицію стосовно дидактичних принципів музичного краєзнавства; здатність демонструвати набуті знання з музичного краєзнавства у процесі викладання диригування.

ФК-7. Здатність самостійно опрацьовувати науково-методичну та хорову літературу та застосовувати їх у власній практичній (навчально-виконавській) діяльності.

ФК-8. Здатність аналізувати вокально-хорові твори з виокремленням їх належності до певної доби, стилю, жанру, особливостей драматургії, форми та художнього змісту.

ФК-9. Володіння основними психолого-педагогічними комунікативними аспектами, що сприяють продуктивній творчій діяльності дитячого колективу.

ФК-12. Здатність демонструвати достатньо високий рівень диригентської майстерності; створювати та реалізовувати власні художні концепції у виконавській діяльності.

ФК-15. Здатність демонструвати високий рівень диригентської майстерності та спроможність до вирішення основних проблем практичної діяльності у виконавській, творчій та педагогічній роботі; здатність до художньо-музичної взаємодії в колективній роботі.

ФК-16. Здатність організовувати освітній процес на засадах особистісно-орієнтованого, діяльнісного та компетентнісного підходів, до розуміння основних проблем сучасної мистецької освіти й виконавства в Україні та пошуку шляхів удосконалення навчального музичного процесу в закладах освіти.

Програмні результати навчання:

ПРН-02. Здатність здійснювати художньо-педагогічне спілкування з дітьми; вміння вирішувати педагогічні, навчально-виховні, художньо-творчі завдання з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів та їх музичної підготовки.

ПРН-03. Використовувати на професійному рівні методи та прийоми техніки диригування.

ПРН-04. Готовність до художньо-творчої, виконавсько-хорової діяльності; інтерпретування вокально-хорових творів; реалізації колективних вокально-хорових проєктів; розробки художньо-практичних, музичних завдань для учнів, відповідно до їх вікових особливостей.

ПРН-06 Вміння застосовувати теоретичні знання та практичні навички в

процесі диригентської діяльності під час проходжень шкільних практик.

ПРН-11. Вміння аранжувати хорові твори для будь якого складу хору; створювати обробки народних пісень для будь якого складу хору способом гармонізації; виконувати хорові твори на інструменті.

ПРН-12. Володіння теоретичними і практичними основами хорового аранжування; вміння здійснювати переклад хорових творів для різних вікових груп.

ПРН-13. Знання специфіки хорового колективу: вікових особливостей та вокально-технічних можливостей різних хорових складів; елементів вокально-хорової техніки, змісту, структури й особливостей вокально-хорової роботи та керування хоровим колективом необхідному для володіння ними в обраній професії.

ПРН-17. Здатність застосовувати фахові знання та практичні навички у репетиційній, концертній та педагогічній роботі.

5. Організація навчання

Обсяг навчальної дисципліни	
Вид заняття	Загальна кількість годин
лекції	-
семінарські заняття / практичні / <u>індивідуальні</u>	237
самостійна робота	573

Ознаки навчальної дисципліни			
Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / вибірковий
Семестр I-VIII	014 Середня освіта (Музичне мистецтво)	I, II, III, IV	Нормативний

Тематика навчальної дисципліни			
Тема	кількість год.		
	лекції	індив. заняття	сам. роб
I курс Тема 1. Вступ. Диригент, диригування.		5	12

Тема 2. Основні принципи і характер диригентських жестів.		5	12
Тема 3. Основні позиції диригування. Основні диригентські схеми.		5	12
Тема 4. Проблема «точки» в диригентському жесті, показ характеру подачі звуку.		5	12
Тема 5. Основні принципи і характер диригентських жестів.		5	12
Тема 6. Показ вступу і зняття звучання твору.		5	12
Тема 7. Диригування хорових творів у розмірі 2/4 у помірному темпі.		5	12
Тема 8. Диригування хорових творів у розмірі $\frac{3}{4}$ у помірному темпі.		5	12
Тема 9. Диригування хорових творів у розмірі 4/4 у помірному темпі.		5	12
Тема 10. Штрихи та показ динамічних відтінків.		5	12
Тема 11. Перемінні (рухливі) динамічні відтінки.		5	12
Тема 12. Темпи, фермати, навички роботи з камертоном.		5	12
Тема 13. Темпи та їх значення в музиці.		5	12
Тема 14. Здіймані і нездіймані фермати.		5	12
II курс		5	10
Тема 15. Поглиблення знань і художньо-виконавських умінь та навичок техніки диригування.			
Тема 16. Диригування творів у розмірі 6/8 і 6/4 («на шість», «на два» в різних темпових і динамічних показниках.		5	14
Тема 17. Диригентський штрих «стаккато». Прийоми його диригування.		5	12

Тема 18. Агогіка. Посилення музичної виразності засобами темпових відхилень.		5	12
Тема 19. Типи замахів (ауфтактів) до дроблених вступів голосів залежно від темпу.		5	12
Тема 20. Прийоми сповільнення і прискорення основного		5	12
Тема 21. Синкопи. Акценти. Виконавські проблеми у диригуванні синкоп.		5	12
Тема 22. Диригування хорових творів у розмірі 5/4, 5/8 («на п'ять», «на два») в різних динамічних і темпових показниках.		5	12
Тема 23. Зміна темпів постійної швидкості.		5	12
Тема 24. Незалежність руху кожної руки у відповідальності ритмічного рисунку хорових партій.		5	12
Тема 25. Динаміка pp. Динаміка кресцендо і димінуендо.		5	12
Тема 26. Вдосконалення вмінь та навичок техніки диригування		5	12
III курс		5	12
Тема 27. Диригування перемінних розмірів у помірному і помірно-швидкому темпі.			
Тема 28. Диригування в розмірах 3/2, 3/4, 3/8 «на три», «на раз» в різних темпових і динамічних показниках.		5	12
Тема 29. Дроблення основної метричної одиниці в розмірах 4/4, 3/4, 2/4, в повільних темпах.		5	12
Тема 30. Темп. Залежність амплітуди жесту від темпу. Прийоми відтворення метру в різних темпах.		5	12
Тема 31. Відтворення розмірів 2/2 і 4/4 (alla breve) у диригентському жесті в залежності від темпу.		5	12

Тема 32. Тривале кресендо і димінуендо, раптове форте і раптове піано.		5	12
Тема 33. Прийоми диригування речитативними і сольними партіями в оперних сценах. Навички диригування з паличкою.		5	12
Тема 34. Диригування складних розмірів.		5	12
Тема 35. Диригування семидольних розмірів «на три», «на чотири» в різних темпах.		5	12
Тема 36. Диригування в швидких темпах. Відпрацювання «дрібної техніки», роль кисті і амплітуди жесту під час диригування в швидких та дуже швидких темпах.		5	10
Тема 37. Диригування творів з чергуванням простих і складних метрів.		5	14
Тема 38. Прийоми диригування в складних музичних формах.		5	12
Тема 39. Прийоми диригування в оперно-хорових сценах.		5	12
Тема 40. Тактування особливих видів ритмічного поділу.		5	10
IV курс		5	12
Тема 41. Диригування у складних та перемінних розмірах.			
Тема 42. Удосконалення техніки диригування в розмірах: 9/8 і 9/4 «на три», «на чотири», «на дев'ять»; 12/4, 12/8 «на дванадцять», «на чотири»», при чергуванні простих і складних розмірів.		5	14
Тема 43. Поглиблення знань на творах поліфонічної фактури різних за музичною формою та жанрами.		5	12
Тема 44. Поліметрія і поліритмія в тактуванні.		5	12
Тема 45. Самостійність кожної руки в процесі диригування оперних сцен, кантат, мес.		5	12
Тема 46. Складні та мішані (несиметричні) розміри (7/4, 7/8, 11/4, 10/4 та ін.).		5	12

Тема 47. Розвиток образного мислення диригента. Робота над художнім образом хорових творів.		5	12
Тема 48. Підготовка творів до роботи з навчальним хором.		2	9
ЗАГ.:		237	573

6. Система оцінювання навчальної дисципліни

Загальна система оцінювання навчальної дисципліни	90 – 100 A (відмінно)
	80 – 89 B (добре) 70 – 79 C
	60 – 69 D (задовільно) 50 – 59 E
	26–49 FX (незадовільно з можливістю повторного складання)
	Оцінка «A» («відмінно»). Яскрава професійна спрямованість на диригентсько-хорову діяльність. Вільне володіння диригентським апаратом (енергійність, гнучкість та чіткість ауфтактів та диригентської схеми, підготовленість і відповідність зняттів характеру образу, осмислений перерозподіл навантаження в руках, виразний та вольовий погляд, усвідомлене та артистичне виконання, яскраве та переконливе пластичне втілення емоційного смислу хорового образу). Високий рівень сформованості комунікації (вербально-мімічної) та управління виконавцями. Оцінка «B» («дуже добре»). Хороший рівень професійної спрямованості на процес диригування, володіння диригентською технікою, рівень професійної спрямованості на процес диригування, володіння диригентською технікою, диригентською технікою, зняття іноді не відповідають усім засобам музичної виразності, здатність досить мотивовано мімічно і пластично втілювати емоційний зміст музичного хорового твору. Демонстрація вольових якостей, активності і самостійності при виконанні хорового твору; наявність окремих лідерських якостей (волі, рішучості, цілеспрямованості). Досить високий рівень розвитку музичного слуху, музичного мислення, музичної пам'яті, музичної уяви та виконавських умінь (надійності, витривалості, артистизму). Оцінка «C» («добре»). Впевнене виконання з незначною кількістю змістовних помилок. Середній рівень спрямованості на процес диригування, досить зрозумілі ауфтакти, зняття іноді не

	відповідають усім засобам музичної, виразності, фрагментарно використовуються ауфтаки-попередження та диференціація функцій рук. Середній рівень виконавської стабільності, самоконтролю та здатності до самовиховання, з незначною кількістю змістовних помилок. Середній рівень спрямованості на процес диригування, досить зрозумілі ауфтаки, зняття іноді не відповідають усім засобам музичної, виразності, фрагментарно використовуються ауфтаки-попередження та диференціація функцій рук. Середній рівень виконавської стабільності, самоконтролю та здатності до самовиховання. Оцінка «D» («достатньо»). Виконання творів з незначною кількістю технічних і змістовних помилок, що знижують рівень виконання до середнього. Достатній рівень спрямованості та мотивації до диригентсько-хорової діяльності. Нечіткий прийом передачі темпів та динаміки, слабкий рівень сформованості мімічних умінь та прийомів невербального спілкування з концертмейстером. Задовільний рівень розвитку окремих компонентів музичної виразності та виконавських умінь. Оцінка «E» («задовільно»). Початковий рівень сформованості мануальних умінь, значна кількість технічних помилок з основ постановки диригентського апарату (неточні ауфтаки, відсутність знят, малюнки диригентської схеми не пов'язані з музичним текстом, наявність паралельних рухів), низький рівень сформованості умінь та прийомів невербального спілкування з концертмейстером. Початковий рівень прояву виконавських умінь, самоконтролю та самоаналізу, недостатній рівень розвитку особистісних якостей майбутнього хормейстера. Оцінка «незадовільно» (складається з двох рівнів складності), а саме: FX – «незадовільно з можливістю повторного складання»: виконання музичних творів зі значними художньо-технічними недоліками, що не задовольняє мінімальних вимог до необхідного рівня компетентності, які можна підвищити за умов самостійного стійкого доопрацювання; F – «незадовільно з обов'язковим вивченням повторного курсу» ставиться у випадку неспроможності до виконання музичних творів диригування, демонстрації дуже низького рівня компетентності та потребує повторного вивчення дисципліни.
Вимоги до письмових робіт	-
Семінарські заняття	-
Умови допуску до підсумкового контролю	До здачі іспиту з хорового диригування допускаються студенти, які: - не мають академзаборгованості з навчальних предметів; - у повному обсязі засвоїли твори навчальної програми; - опрацювали теоретичний матеріал, визначений на відповідний семестр; - успішно здали академконцерт (твори шкільного репертуару);

	- володіють компетентностями, які відповідають вимогам робочої програми.
Підсумковий контроль	Форма контролю (залік, екзамен). Форма здачі (усна, виконавська).

7. Політика навчальної дисципліни

Академічна доброчесність: Очікується, що студенти будуть дотримуватися принципів академічної доброчесності, усвідомлюючи наслідки її порушення, що визначається Положенням про запобігання та виявлення плагіату в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника на <https://pnu.edu.ua/положення-про-запобігання-плагіату/>.

Відвідування занять є важливою складовою навчання. Основна форма навчальної роботи зі студентом у класі диригування – індивідуальне заняття, творча взаємодія викладач-студент-концертмейстер. У разі відсутності студента на індивідуальному занятті з хорового диригування передбачено відповідний порядок відпрацювання пропущених годин. Студент, який допустив пропуск заняття, зобов'язаний після виходу на навчання подати на кафедру дані щодо причин пропуску. Відпрацювання пропущених занять виконується у повному обсязі (година за годину) за індивідуальним графіком, погодженим із завідувачем кафедри та викладачем. Пропуски індивідуальних занять відпрацьовуються в обов'язковому порядку.

8. Рекомендована література

1. Васильєва О. В. Методичні рекомендації та програма з курсу «Методика викладання диригентсько-хорових дисциплін». Харків: ХПНУ імені Г.С. Сковороди, Мітра, 2019. 52 с.
<http://hnpu.edu.ua> > [vasylieva-oksana-viktorivna](#)
2. Дмитрик А. О. Методичні аспекти формування диригентської культури майбутнього вчителя музичного мистецтва в умовах сучасності. Мистецтво та освіта: новації і перспективи. Чернівці, 2019. С. 60-64
<https://epub.chnpu.edu.ua> > [jspui](#) > [bitstream](#)
3. Дудик Р. Комунікативна культура диригента: Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: Фоліант, 2018. 48 с. <http://hdl.handle.net/123456789/16001>
4. Зваричук Ж. Й. Питання хорознавства. Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2018. 378 с.
<https://kmunim.pnu.edu.ua> > [sites](#) > [2020/02](#)
5. Камінська М. М. Специфіка освітнього процесу диригентсько-хорової підготовки студентів. Молодий вчений. 2018. № 3 (55). С. 23-26.
<http://www.irbis-nbuv.gov.ua> > [irbis_nbuv](#) > [cgiirbis_64](#)
6. Кириленко Я. О. Теоретичні та практичні засади диригентської підготовки : навч. посіб. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 108 с.
<https://elibrary.kubg.edu.ua> > [Y_Kyrylenko_D...](#)
7. Козій О. М. Методика формування образно-інтонаційних навичок студентів педагогічних коледжів у процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін: монографія. Умань: ФОП Жовтий, 2016. 160 с.

http://irbis-nbuv.gov.ua › cgi-bin › cgiirbis_64

8. Кокарева Е. О. Основи диригентської підготовки : навч.-метод. посібник. Кривий Ріг : КПП ДВНЗ «КНУ», 2015. 232 с.

<http://elibrary.kdpu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/5620>

9. Коломоець О. М. Стисле хорознавство : навч. посіб. для здобувачів освіти ВНЗ, що навчаються за спец. «Музичне мистецтво». Дніпро : Журфонд, 2019. 87 с.

http://www.irbis-nbuv.gov.ua › irbis_nbuv › cgiirbis_64

10. Костенко Л. В., Шумська Л. Ю. Методика викладання хорового диригування : навч. посіб. для магістрантів закладів вищої освіти. 2-ге вид., доповнене та перероблене. Ніжин: НДУ імені М. Гоголя, 2019. 145 с.

<https://elibrary.kubg.edu.ua ›>

11. Ляшко М. П. Мануальна техніка як невід'ємна складова мистецтва диригування / Zbiór artykułów naukowych. Konferencji Międzynarodowej NaukowoPraktycznej " 66 Pedagogika. East European Conference " (29.06.2017-30.06.2017). Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2017. 112 str.

12. Маценко С. Метамистецтво. Словник досвіду термінотворення на межі літератури й музики. Львів : Апіорі, 2017. 118 с.

<https://archive.chytomo.com › non-fiction-fv-2017>

13. Прокулевич. О. Основи хорового диригування : навчальний посібник. Умань : ФОП Жовтий О.О., 2016. 140 с.

<https://dspace.udpu.edu.ua>

14. Серганюк Л. І. Методика аналізу хорових творів : навчально-методичний посібник для викладачів і студентів вищих навчальних закладів. Івано-Франківськ : Прик. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2015. 191 с.

<https://kmvd.pnu.edu.ua › sites › 2021/01>

15. Соловійов В. А. Мануальна технічна майстерність як фактор професійної підготовки майбутнього керівника хорового колективу. Молодий вчений. 2018. № 4(2). С. 533-536. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018

16. Теряєва Л. Застосування музичних інформаційних технологій при вивченні навчальної дисципліни «Хорове диригування» Освітологічний дискурс, 2019. 285 с.

<https://elibrary.kubg.edu.ua>

17. Топчієва І. О. Підготовка майбутніх учителів музики до керівництва дитячими хоровими колективами із застосуванням евристичних методів навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 І. О. Топчієва ; Київський націон. пед. університет ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2013. 20 с.

<http://www.irbis-nbuv.gov.ua>

18. Хрестоматія з хорового диригування. Випуск III (у шести частинах). Частина друга: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / уклад. Н. В. Стефіна. Суми : видавничо-виробниче підприємство «Мрія», 2015. 290 с.

<https://library.sspu.edu.ua › uploads › 2018/04>

19. Хрестоматія з хорового диригування: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів : випуск II. Частина 2 / уклад. Н. В. Стефіна. Суми : СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2014. 161с.

<https://library.sspu.edu.ua › uploads › 2018/04>

20. Чжан Лу. Методичні засади диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до роботи у загальноосвітніх навчальних закладах : дис... кандидата педагог. наук: 13.00.02 / НПУ імені М. П. Драгоманова. Київ. 2016.

<https://enpuir.npu.edu.ua>

21. Шумська Л.Ю. Хорове диригування : навчальний посібник. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 105 с.

<http://lib.ndu.edu.ua>

22. Якобчук Н., Карпінєць А, Комаренко Н. Диригентсько-хоровий практикум (академічний хор). Київ : Ліра. 2017. 52 с.

<https://lira-k.com.ua>

23. Ярошевська Л. В. Особливості формування музичних здібностей у диригентсько-хоровій підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва. Наукові записки / ред. кол.: В. Ф. Черкасов, В. В. Радул, Н. С. Савченко та ін. Вип. 155. Серія Педагогічні науки. Кропивницький: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2017. С. 150–155.

<https://enpuir.npu.edu.ua>

24. Ярошенко І. В., Серганюк Ю. Концептуальні особливості методики роботи з хором: Навчальний посібник. К.: Видавництво «Білий Тигр», 2020. 100 с.

<http://lib.pnu.edu.ua>

Викладач (і) доц. Дудик Р В., доц.. Бардашевська Я. М.